
Het volgende verhaal laat zien hoe men, ook al lang geleden, van alles heeft bedacht om de Mollen kwijt te raken uit z'n land. In moestuinen en pas-ingezaaide akkers kunnen Mollen inderdaad veel schade veroorzaken doordat hun ritten vaak precies de zaairijen volgen. En inderdaad zal men daar dan de Mollen moeten be-

strijden. Dat kan het beste door op tactische plaatsen, op de meer belopen gangen rondom het perceel, z'n klemmen te zetten. Maar men kan twijfelen aan de juistheid van de bewering van het officiële Vlugschrift voor de Landbouw no. 277 uit 1978 dat 'bij modern graslandgebruik een inten-

sieve mollenbestrijding hoort'. Men kan immers toch niet alle Mollen vangen en lege plaatsen worden spoedig van elders aangevuld. Als de molshopen 's winters maar op tijd en vakkundig worden geslecht zullen ze later in het seizoen meestal niet veel schade of hinder veroorzaken.

Over de Mol, over z'n leven, en over de manier om daar een eind aan te maken

J. Haeck

De la taupe

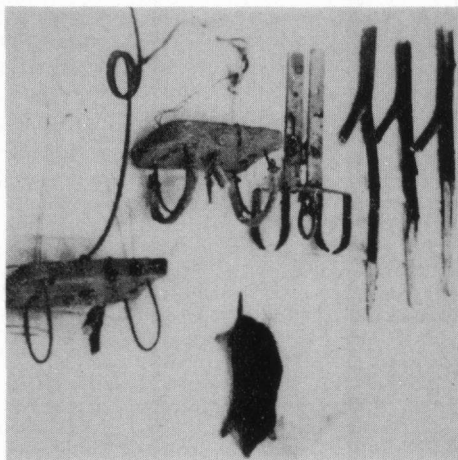
In 1803, het jaar 12 in de tijdrekening van de Republiek, verscheen in Parijs onder (ongeveer) bovenstaande titel een (eigen)aardig boekje.

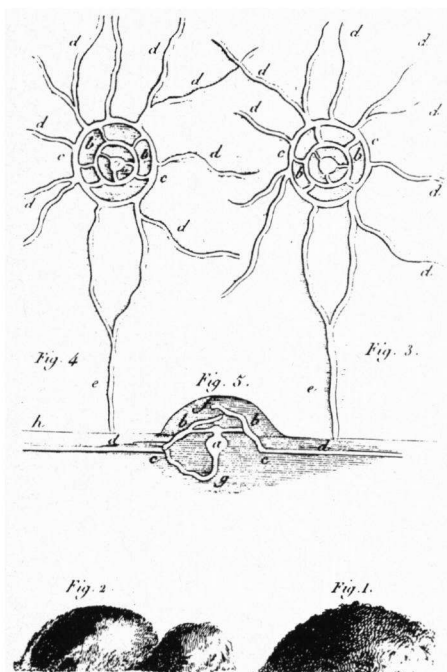
Hierin verklaart de schrijver, A.A. Cadet-de-Vaux, volgens het titelblad lid van vele geleerde genootschappen, de oorlog aan de mol — van alle dieren het schadelijkst voor de landbouw. Hij vertelt wat hij allemaal heeft geleerd van de formidabele mollevanger Henri Lecourt. Deze Lecourt had onder het 'ancien régime' een goede betrekking aan het hof, maar kwam na de revolutie aan de kost door de liefhebberij van z'n jeugd: het mollenvangen en 'bewees hierdoor de landbouw en z'n land grote diensten'. Hij haalde met z'n klemmen een gemiddelde van 80 Mollen per dag, met een maximum van 150 (in 1981 bereikte volgens de krant, een jonge boer-mollen-vanger uit de Achterhoek overigens dit zelfde maximum).

De ses moeurs et habitudes

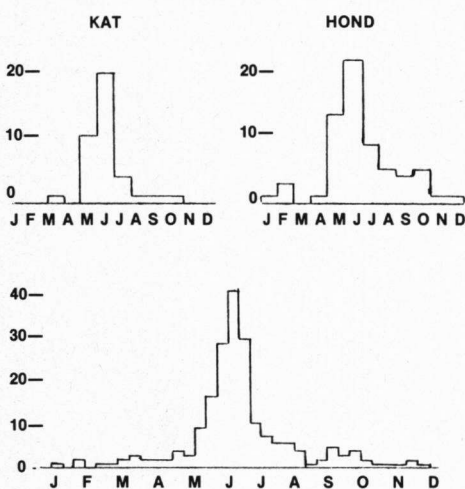
'Maar voor een goede bestrijding is het vóór alles nodig om de zeden en gewoonten van de Mol te kennen'. En wat Cadet-de-Vaux over de levenswijze schrijft is voor het grootste deel wel juist:

'De paring vindt plaats in 't vroege voorjaar, februari-maart (volgens Cadet-de-Vaux wat vroeger: 'depuis la fin de Nivose à la fin de Pluviose, ' dat wil zeggen van half januari tot eind februari). De mannetjes zoeken dan het gebied van verschillende wijfjes af en maken lange 'traces d'amour', terwijl de wijfjes blijven waar ze waren. Na ruim vier weken, dus in april, worden de jongen geboren, meestal 4 of 5, soms 3 of 6. Het nest bevindt zich

Een winternest als plattegrond en in doorsnee.
 Naar Cadet-de-Vaux.

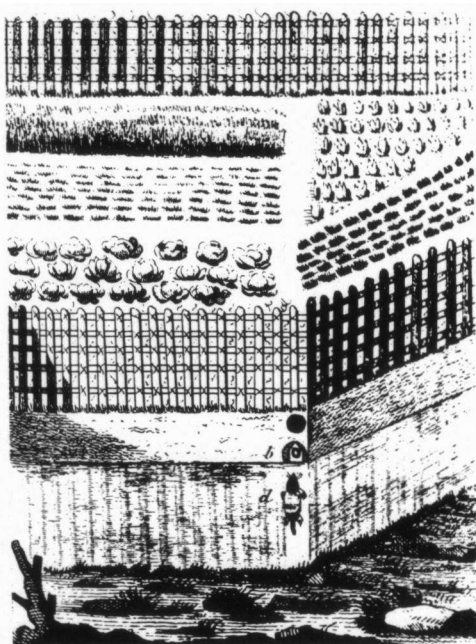
Aantal verkeersslachtoffers en door kat en hond gevangen mollen in de loop van het jaar.

Tabel 1. Aanwezigheid en vangst van Mollen op eilandjes in het Veluwemeer. (+ Mollen aanwezig, - Mollen afwezig).

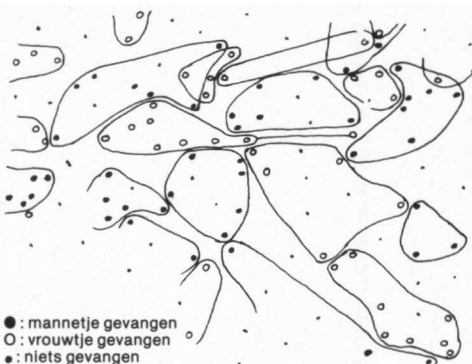
jaar	1961				1962			1963			1964	
maand	IV	VII	VIII, IX	X-V	VII	VIII, IX	X-V	VI	VII-IX	X-V	VI	VII-IX
eiland 1	+	+	19	-	+	6	-	+	10	-	+	14
eiland 2	-	+	5	-	+	9	-	+	5	-	+	13

vaak in een winternest, een extra grote opvallende molshoop, maar soms ook onopvallend in een ondergrondse nestkamer, niet meer dor gras en bladeren. Gedurende 4 à 5 weken worden de jongen gezoogd in het nest, daarna verblijven ze nog een aantal weken in het gangenstelsel van de moeder. Bij hun geboorte zijn de jongen nog geheel kaal, zijn 35 mm lang en wegen circa 3,5 gram. Tegen de tijd dat ze op eigen benen moeten staan, omstreeks eind mei begin juni, hebben ze bijna hun volwassen lengte en gewicht bereikt (voor mannetjes betekent dat gemiddeld 122 gram, voor wijfjes 93 gram).

Tegen die tijd worden ze waarschijnlijk zo langzamerhand door de moeder niet meer geduld in haar gangen en moeten ze migreren. In juni worden, tenminste relatief, veel Mollen het slachtoffer van stootvogels (vooral van de Buizerd), uilen, katten, honden en reigers, en ook van het verkeer. Dat deze top niet wordt veroorzaakt doordat de Mollen in de zomer nu eenmaal meer aan de oppervlakte voedsel zoeken, maar werkelijk door de jongen die dan op zoek zijn naar een eigen woonplaats, bleek uit onderzoek van de slijtage van het gebit. Door een oproep in het radioprogramma 'Weer of geen weer' kregen wij vele verkeersslachtoffers en door kat en hond gevangen Mollen in handen: vrijwel alle onderzochte schedels hadden geheel gave kiezen. Ook in akkers, waar elk jaar de gangenstelsels worden vernietigd en in weilanden, waar in de voorgaande winter veel Mollen werden gevangen, bleken in de volgende winter 90% van de gevangen dieren juveniel te zijn. Hetzelfde geldt voor de randen van hun uitbreidingsgebied in de nieuwe IJsselmeerpolders en voor enkele in het Veluwemeer aangelegde eilandjes, waar een aantal jaren de Mollen werden gevangen. Zelfs het water houdt de jongen dus niet tegen bij het zoeken naar een geschikte plaats om zich te vestigen (zie tabel 1).

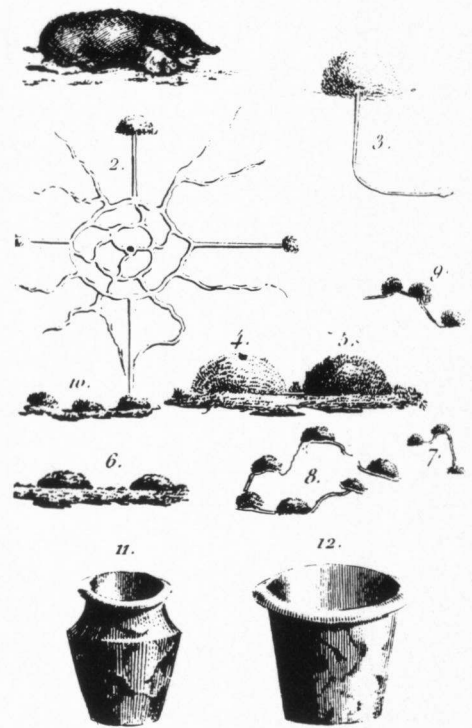

Ook Cadet-de-Vaux laat zien hoe een Mol over een sloot zwemt om een aantrekkelijk jachtterrein te bereiken.

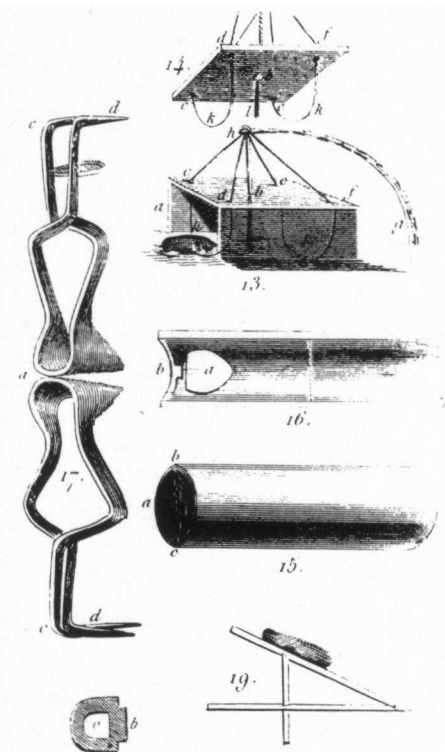

● : mannetje gevangen
○ : vrouwtje gevangen
• : niets gevangen

Door op een bepaald terrein de Mollen met pompvallen te vangen, te ringen en zo veel mogelijk terug te vangen, kan men zien dat (buiten de paartijd) mannetjes en wijfjes elkaar maar weinig overlappende gangenstelsels bewonen (de vangplaatsen van een individu zijn omljnd).

Uit Rédarés: Verschillende typen hopen en gangen en twee vangpotten. In omstandigheden dat het meeste voedsel dicht onder de oppervlakte zit, dat is bij weilanden in de zomer, worden oppervlakkige gangen of ritten gemaakt. In 't grasland vallen deze niet erg op. Maar tegen de winter trekken de Regenwormen zich terug op grotere diepte en moet de Mol dus ook diepere gangen maken. Dan verschijnen (elk jaar weer) de hopen in het land als duidelijke tekenen van mollenactiviteit, en (elk jaar weer) berichten in de krant over mollenplagen, waar wat aan gedaan moet worden. Als men niet tijdig siecht kan inderdaad de grond van deze molshopen later, in 't voorjaar, veel last veroorzaken in het kullgras. Dat siechten is dus noodzakelijk, maar ongetwijfeld minder tijdrovend dan Mollen vangen. En voor grasland waarschijnlijk wel voldoende: door hun territoriumgedrag zorgen de Mollen zelf wel dat er niet te veel komen.

Verschillende typen vallen naar Rédarés: Bij 13 de 'piège composée', bij 15 en 16 de 'val van Lafalle', bij 19 de 'assommoir' uit Vlaanderen en Holland.

Ook Cadet-de-Vaux zegt dat de jongen blijven zwerven gedurende de zomer. Tegen de herfst hebben de meeste overlevenden wel een eigen gebied gevonden, in een oud verlaten of in een zelfgemaakt nieuw gangenstelsel. Daar zijn ze veilig voor de meeste vijanden. Bij een gevestigde stabiele bevolking (in een gebied waar niet wordt gevangen) is de leeftijdsverdeling in herfst en winter ongeveer 45 à 50% jongen, 40% 1 à 2-jarigen en de rest oudere dieren tot een maximum van 5 jaar. In zo'n ongestoord grasland hebben de Mollen elk een afzonderlijk gangenstelsel of een eigen deel van een groter gangenstelsel, waarin ze geruime tijd verblijven. De oppervlakte van zo'n territorium is gemiddeld circa 400 m². Op een flink bezet weiland vinden wij dus zo'n 20 Mollen per ha. Als er een territorium vrijkomt, bijvoorbeeld doordat de bewoner is gedood, wordt het gangenstelsel zeer snel in beslag genomen door de burens. Wat het voedsel betreft heeft Cadet-de-Vaux maar half gelijk: wel zegt ook hij dat Regenwormen het hoofdvoedsel vormen, maar daarnaast zouden de Mollen veel plantwortels eten, bijvoorbeeld ook bieten en aardappelen. In een voedselrijk weiland of vochtig loofbos hoeft maar weinig gegraven te worden en komt de Mol hoofdzakelijk aan de kost doordat wormen en ander klein geederte in zijn gangen terechtkomen. In voorjaar, zomer en najaar besteedt hij maar 1% tot 10% van zijn tijd aan actief graven. In de winter, als veel prooidieren en vooral de Regenwormen zich terugtrekken op grotere diepte, moet de Mol meer graven, gangen uitdiepen en zo, en dan kan het graven oplopen tot 20 à 40% van de actieve periode. Maar ook dan wordt het meeste voedsel in de bestaande of nieuw gemaakte gangen gevonden en niet bij het graven zelf. Dat is wel het geval bij voedselarme omstandigheden, zoals akkers, naaldbossen of schrale weilanden. Daar wordt wel 2/3 van de actieve periode met graven doorgebracht.

Des moyens de la dérature

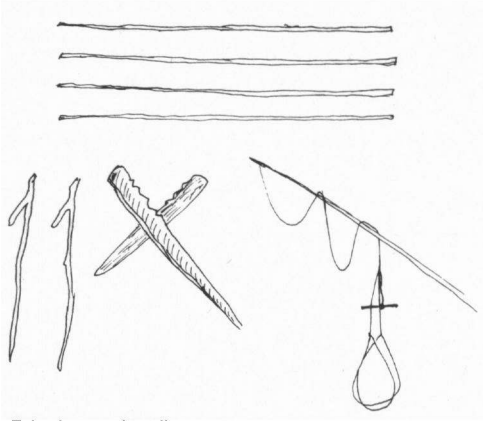
Zoals ook Cadet-de-Vaux reeds opmerkt heeft de Mol een voorkeur voor losse vruchtbare grond. Daardoor kan hij in de moestuin en in pas ingezaaide akkers veel schade aanrichten. Voor een overzicht van bestrijdingsmethoden moeten we echter niet bij hem zijn —hij zweert alleen bij de klemmen van Le-

court en vindt andere methoden waardeeloos— maar bij een ander Frans boekje: M. Rédarès 'Le Chasseur Taupier' uit 1829. De methoden kunnen variëren met de omstandigheden schrijft Rédarès en hij begint zijn overzicht met middelen die de Mollen alleen maar verjagen zonder ze te doden. Deze beveelt hij echter niet aan omdat ze maar last met de burens kunnen veroorzaken. Hij noemt: in de gangen gestoken vlier- of wilgentakjes, in de gangen gelegde hennep, snijbiet, ui, varkensmest, rotte kreeft en walnoten gekookt met zout en ijzersulfaat of in de gangen geblazen zwaveldamp en tabaksrook (op het Kamperreiland werden omstreeks 1960 nog rotte vissekoppen en kamferballen aanbevolen om de Mollen te verjagen, en de commerciële versie hiervan zijn diverse soorten gaspatronen).

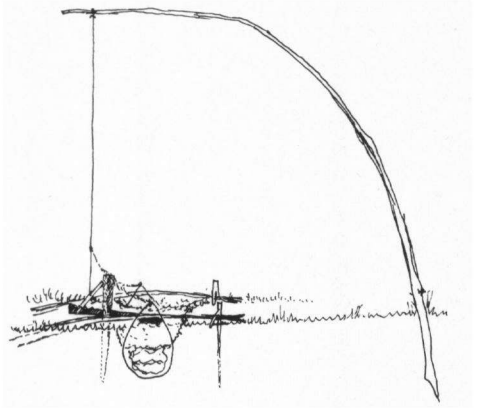
Dan volgen verschillende recepten om mollelengif te bereiden, uit braaknoot, bella-donna, herfsttijloos, nieskruid, arsenicum of tabak (het moderne vergif is strychnine of crimidine, gestrooid op wormen of gehakt). 'Maar vangen is beter', zegt Rédarès.

Om te beginnen: la méthode naturelle. Dat wil zeggen gangen of hopen dichttrappen, wachten op wroeten en uitsteken met de spa. Als verklikker van het wroeten gebruikte men vaak witgeschilderde stokken (op diverse plaatsen in Duitsland), strootjes (in Gascogne) of stokjes (Noordwest-Frankrijk). Zo kan men wel 100 Mollen per dag vangen. Of men gebruikt een speciaal afgerichte hond om de Mollen op te sporen. Rédarès vermeldt deze mollehond uit Engeland; in Frankrijk werden ze in zijn tijd kennelijk nauwelijks gebruikt. D. Jaarsma (1959) vertelt over 't mollenvangen in Friesland: 'Tot ± 1910 werd alleen met de hond gevangen. Later, toen door de bontmode de mollevellen meer opbrachten, ging men steeds meer met knippen en klemmen vangen en minder met de hond. Omstreeks 1904 kostte een goede mollehond f 15,—, in 1918 f 100,— à f 200,—. De Friese mollevangers uit de Wouden vooral, trokken op de fiets, met de hond in een mand voorop, het hele land door'.

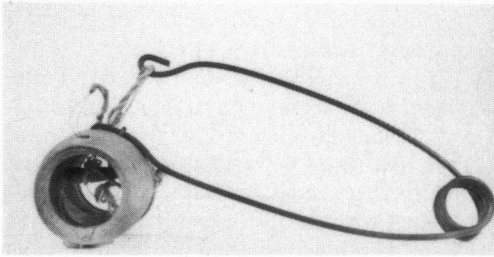
Via vuurwapens, ingegraven potten en wormen aan een vishaak, komen wij bij de strikken: de 'piège des anciens' en de 'taupière composée'. Deze strikken vinden wij ook beschreven in een boekje van een Engelse mollevanger (Randell 1970) en in een pedago-

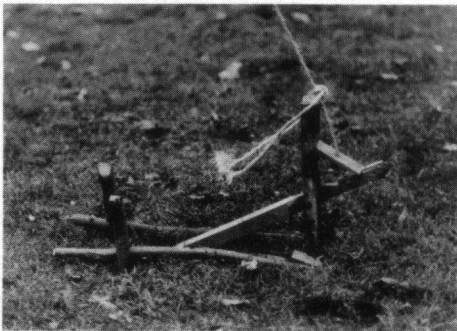
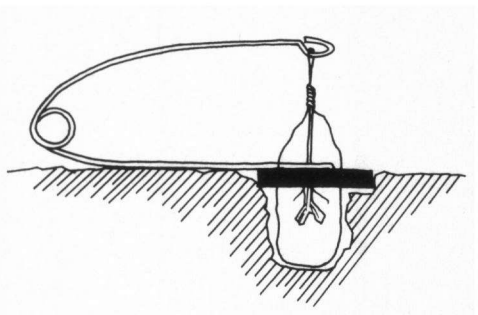
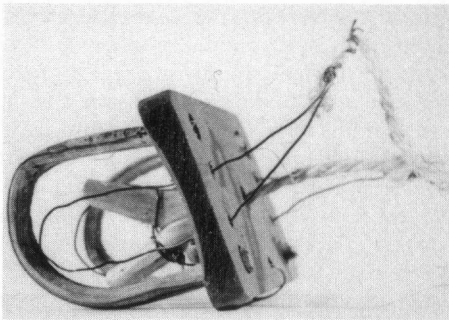
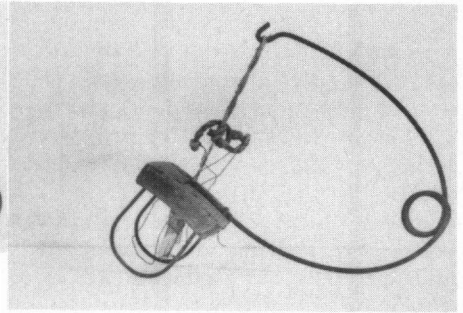
Tekening van de strik.

Uit het boekje van Ligthart & Cremer.

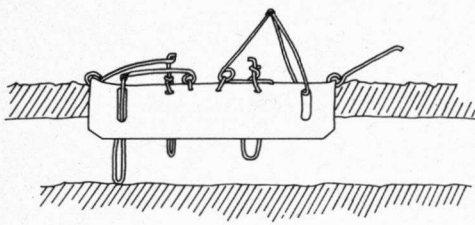

Verschillende strikken van A. Randell.

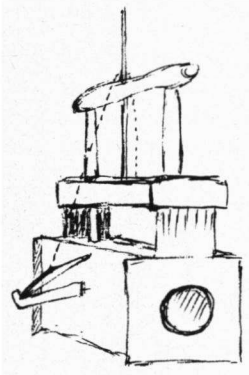
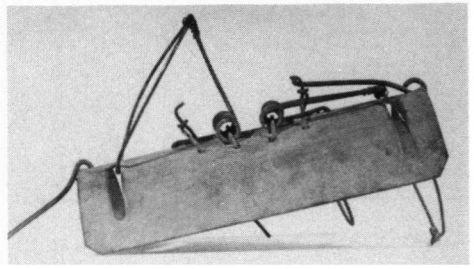

Strik uit Nieuwersluis.

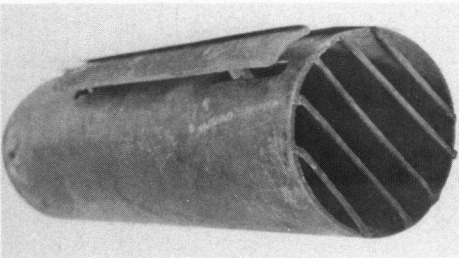
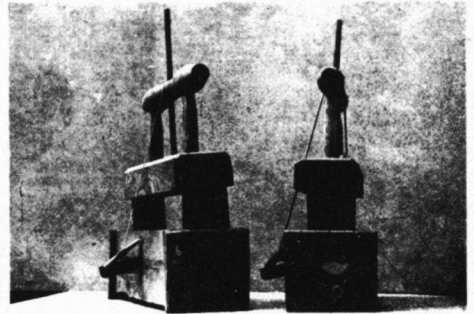

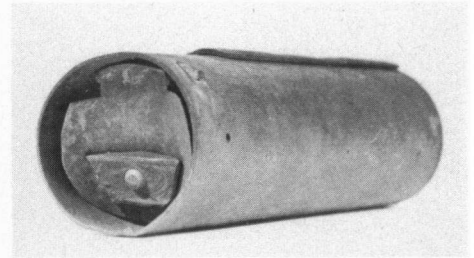
'Half-barrel' trap.

Friese pompval.

Val voor Woelratten.

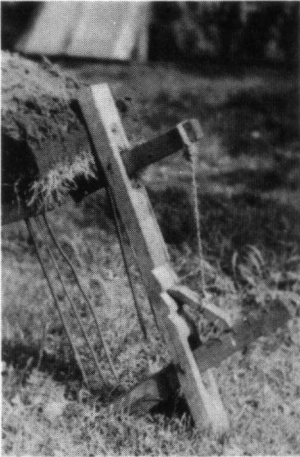

Naar G.H.W. Stein.

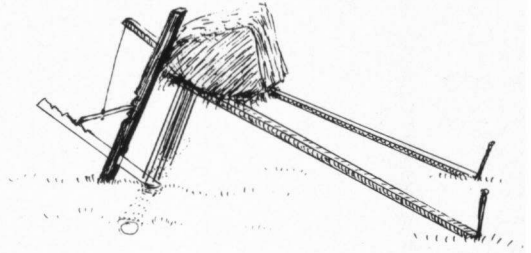
gisch boekje van J. Ligthart & A.F. Cremer uit 1910. Volgens dit laatste boekje werd dit toen in Noord- en Zuid-Holland veel gebruikt; omstreeks 1960 werd dit nog toegepast door de hoogbejaarde tuinman van het Limnologisch Instituut in Nieuwersluis! Volgens Rédarès werden verschillende varianten van deze strikken gebruikt in Noord-Frankrijk en langs de Rijn in Zwitserland en Duitsland. Het is een ingewikkeld op te stellen contraptie, die werkt met twee strikken van koperdraad, via touwtjes verbonden aan een lange veer (een stevig in de grond gestoken buigzame wilgentak), die ontspannen wordt doordat de Mol een op een ingetrapte rit rustende pal omhoog duwt. Door het losschie-

ten wordt de strik (met Mol) tegen twee plat in de grond gestoken stokjes (bij Ligthart en in Nieuwersluis) of plankje of tonnetje (bij Randell en Rédarès) getrokken. Iets moderner is het om geen wilgentak te gebruiken maar een grote ijzeren veer. Mr. Randell vond deze vallen prettiger dan allerlei in de handel verkrijgbare ijzeren klemmen. Een commerciële versie van de strik is de Engelse 'Dufus' of 'half-barrel-trap', die wel wat eenvoudiger is te plaatsen.

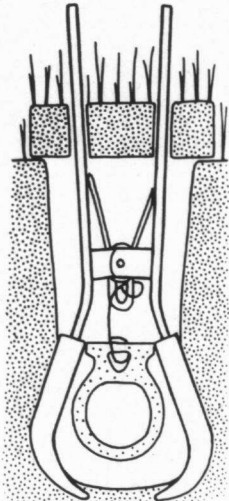
Vervolgens noemt Rédarès een val uit Duitsland, die volgens de beschrijving (helaas zonder plaatje) sprekend lijkt op de Friese pompval: een doorboord blok hout dat aan weerszijden wordt afgesloten door een val-

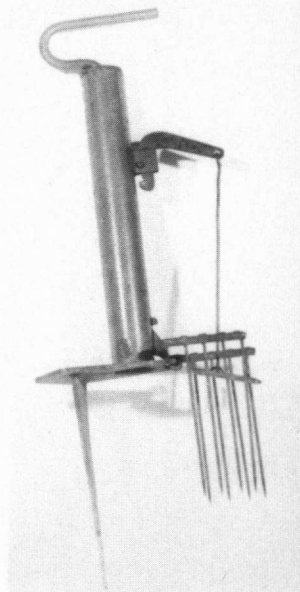
Vangapparaat uit Rottum, ten zuiden van Heerenveen.

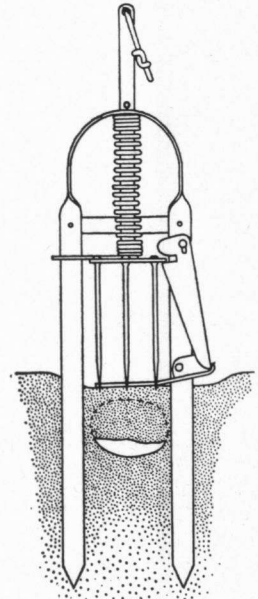
(boven en links).

Brabantse klem en 'scissor-trap'.

Molkat.

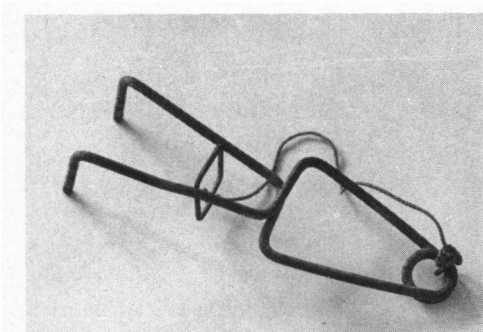

American harpoon trap.

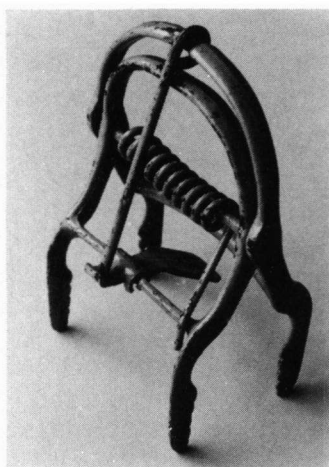
deurtje als de Mol er doorheenloopt en daarbij een palletje omhoog duwt. De pompval werd, voor de komst van ijzeren klemmen, veel gebruikt in Friesland. Ik zag hem 20 jaar geleden bij Dokkum en in Gaasterland, en gelukkig deze zomer nog in een weiland bij Hindelopen. Als de vallen een paar keer per dag worden geïnspecteerd blijven de gevangen Mollen in leven. Ze zijn daardoor goed te gebruiken voor onderzoek over bijvoorbeeld het territoriumgedrag, maar tijdrovend is het plaatsen wel! Andere ingegraven kokers van hout of ijzer zijn de 'piège Dauphinois', de 'piège flamand' en de 'val van Lafaille', die lijkt op een volgens de Duitse zoogdierkundige Stein voor Woelratten gebruikte val: aan de ene kant enkele tralies, aan de andere kant

een klepje dat de Mol bij z'n binnenkomst doet sluiten.

Rédarès geeft ook een plaatje van een in Vlaanderen en Holland gebruikt apparaat, een 'assommoir', dat is volgens het woordenboek een knuppel of een val voor kleine roofdieren. Het is een 'machine die boven de mollegang gehangen, op de Mol valt als die er door graaft'. Helaas schrijft Rédarès: 'deze val is te bekend om er een beschrijving van te geven'. Het plaatje doet denken aan een primitief moordwerktuig dat ik ten zuiden van Heerenveen zag: een plankje met aan weerszijden ijzeren pinnen wordt boven een ingetrapte mollerit opgesteld en valt, door het gewicht van een flinke plag, naar beneden als de mol een pal omhoog drukt. Moderne ver-

Een veerklem of knip, ongeveer van het type van Lecourt.
Foto: H. Glas.

Beugelklem.
Foto: H. Glas.

Tekening: Marius Kolvoort

Uithangbord van café De Mol, aan de weg van Zwolle naar Helno.

sies hiervan zijn de 'American harpoon trap' en de 'Molkat', circa 25 jaar geleden ontworpen door twee Friezen uit Dantumadeel. Dan komen wij bij de knippen van Lecourt, al veel eerder gebruikt door de mollevangers uit de omgeving van Parijs, maar door Lecourt in paren geplaatst zodat ze van twee kanten in de zelfde gang kunnen vangen. Ze worden ook thans veel toegepast, zijn gemakkelijk mee te nemen, en in vaste grond

met diepe gangen goed bruikbaar. In losse grond en in ritten zijn de verschillende typen beugelklem handiger. En hetzelfde geldt voor de Brabantse klem die sprekend lijkt op de Engelse 'scissor trap'.

Maar wat voor methoden de mensen ook allemaal hebben bedacht, het lukt ze niet om de Mol uit te roeien. Wat kun je ook anders verwachten van een dier met zo'n ferm devies?

■ J. Haeck, Schonenbergsingel 28, 6881 NR Velp (verbonden aan het Instituut voor Oecologisch Onderzoek, Boterhoeksestraat 22, 6666 GA Heteren, 08306-23064).

LITTERATUUR:

- Cadet-de-Vaux, A.A. (1903): *De la taupe, de ses moeurs, de ses habitudes et des moyens de la détruire.* Paris, Colas.
- Godfrey, G. & P. Crowcroft (1960): *The life of the Mole (Talpa europaea L.)* London, Museum press.
- Haeck, J. (1961): Een val voor het levend vangen van mollen. *Lutra* 3 : 24-25.
- Haeck, J. (1969): Colonization of the Mole (*Talpa europaea L.*) in the IJsselmeerpolders. *Neth. Journal of Zoology* 19 (2) : 145-248.
- Jaarsma, D. (1959): De mollefangster. *It Beaken* 21 : 121-127.
- Ligthart, J. & A.F. Cremer (1910): *Op de fiets door Nederland.* Groningen, Wolters (uit de Leeuwarder Courant van 16-10-1978).
- Mellanby, K. (1970): *The Mole.* London, Collins.
- Randell, A. (1970): *Fenland molecatcher.* London, Routledge and Kegan Paul.
- Rédarès, M. (1829): *Le chasseur taupier, ou l'art de prendre les taupes par des moyens sur et faciles.* Paris, Raynal.